

CESTIUNI SOCIALE

DOUĂ EPOCI DIN VIAȚA SUFLETEASCĂ A ITALIEI MODERNE

— Dela «Cronache Bizantine» la «La Voce» —

Intr'una din ultimele nuvele (*La tragedia di un personaggio*) ale ingeniosului și extravagantului Luigi Pirandello, publicată în *Corriere della sera* din 19 Octombrie, se găsește un curios personaj—Doctorul Fileno—autor al *Filosofiei depărtării* și inventator al unei minunate lunete, în care se privește „de la lentila cea mai mare îndreptată spre viitor, prin cea mai mică așezată în prezent“.

Partizan convins al *Filosofiei depărtării* și discipol teoretic al d-rului Fileno, aș fi vrut astăzi, așezându-mă la lucru, să posed acel faimos ochian, pentru ca să pot prinde cu mai multă ușurință de cât îmi îngădne acest grăbit excurs prin viața și literatura italiană mai nouă, liniile generale pe cari fără un astfel de ochian doar cei de după noi vor isbuti să le prindă în chip statornic. Eram deci foarte iritat în potriva prost crescutului doctor, care după ce neprăpădise cu cele trei volume ale *Filosofiei depărtării*, plecase pe lumea cealaltă ducând cu sine taina minunatei sale unelte; când un amic, sosit tocmai în clipa în care iritațiunea mea era la culme și bietul doctor Fileno era blestemat cu cele mai grozave injurii pe cari vre-o dată un pozitivist le-a aruncat în potriva unui metafisician, îmi observă timid că dacă egoismul (sau—mai bine—inconștienta) doctorului Fileno îmi luau un însemnat instrument de cercetare, nu era mai puțin adevărat că acel egoism (sau acea inconștientă) mă puneau la adăpost de orice.... surprize urâte; pentru că privind din lentila cea mai mare s'ar fi putut întâmpla—și de ce nu?—să nu mai văd nimic din literatura italiană contemporană! Pentru că, după cum am spus, eram foarte iritat, l-am dat dracului, adăugându-i că e un sceptic, un idiot și un fără patrie; dar când (după ce m'a privit puțin, „come fa madre sopra figliuol deliro“) el plecă și plecară cu el și fumurile supărării, îmi amintii—semn că îmi reveniam în fire—că în buzunar am țigări. Aprinseiu una și văzui numai de cât că la urma urmelor amicul meu nu era cu totul greșit, că nu era de loc greșit, ba chiar că avea dreptate.

După ce mi ușurau astfel conștiința, făcui din *Corriere della sera*, într'o clipă, un respectabil mototol pe care îl aruncaiu în coș, numărâi foile pe cari le scrisesem înaintea ca acel importun doctor Fileno să-mi fi încurcat ideile, și văzui că din fericire nu le lipseau de cât două rânduri de introducere.—

Luai atunci penița și scrisai mâniat: „Două epoci din viața sufletească a Italiei moderne“.—„Dela Cronache Bizantine“ la „La Voce“. Apoi privii ceiaice scrisai, până ce isbucni în răs: Ce mai era nevoie

de acel extraordinar ochian?—Și mă puseiu să scriu cele ce urmează.

* *

Cu toate că unui recent cercetător francez i se pare că Italia de azi e la fel cu aceea de acum douăzeci de ani când finanțele erau sleite, mulțimile înfometate și răsvrătite, armata neîngrijită, marina în stare abia să apere coastele, guvernării sceptici, partidele luptându-se de moarte pentru personalități odioase, Italianii atenți la jocurile mai mult sau mai puțin de carnaval ale iredentismului de bălcui, ale clericalismului ignorant, ale socialismului arivist, ale conservatorismului sălbatec și sângeros;—cu toate că Joly,¹⁾ văzând lucrurile dintr'un punct de vedere clerical și părtinitor, vrea să închidă ochii dinaintea abisului care desparte viața intelectuală, politică și morală a Italiei lui Victor-Emanuel al III-lea de aceea a lui Umberto I, și să nu găsească salvarea poporului nostru decât în brațele Bisericii Catolice Apostolice Romane; cu toată opiniunea respectabilă—oricât veți voi-o— a lui Joly dar contrazisă pe față de fapte; e de ajuns să cetim o carte nu mai puțin recentă a unui însemnat scriitor german²⁾ care a trăit între noi și care cunoaște atât calitățile cât și defectele Italiei, pentru a trage încheierea că atunci când se judecă cu seninătate după fapte și nu după bârfelile adunate cu ușurință din cele mai murdare noroai ale jurnalismului italian și străin, deosebirea dintre cele două Italii sare în ochi și sare în ochi altceva care, poate, ne interesează și mai mult: perfectă conștiință pe care o are poporul italian că a întors definitiv spatele unui trecut, necesar fără îndoială (ca ori și ce trecut), dar astfel, încât ca și pădurea dantescă, *reinoiește*, gândindu-ne la el, *groaza*.

* *

După regicidul lui Umberto, pe când națiunea încă în doliul morții celui mai bun (dar vai! și al celui mai slab) dintre regi, privea cu ochii încă plini de lacrimi spre marea pe care trebuia să-i vie, așteptat și invocat ca Viitorul, Regele său.—Gabriele d'Annunzio, care gășind în sine puterea de a nu se lăsa înăbușit de atmosfera scepticismului elegant și neputințos al „Cronicilor Bizantine“, se simțea mai puțin nedemn să cânte viitoarea soartă a Italiei.—dădea în imnul nu în întregime frumos, și nici în întregime înaripat către „lânărul care a fost rege pe mare“.—el, cel lăntăiu, vestmânt poetic atâtor tendințe ale sufletului italian către un viitor purificator, renegând un trecut «nesfârșit de amar», a cărui umbră pleca frunțile cele mai îndrăznețe, sufla asupra flăcării celei mai sfinte, descurajia toate avânturile, slăbia entuziasmurile generoase:

1) Henry Joly, *L'Italie contemporaine* (enquêtes sociales), Paris 1911.

2) Albert Zacher, *Italien von heute*, Heidelberg. 1911.—Asupra acestor două cărți să se vadă interesantul articol al lui Alessandro Chiappelli: *L'Italia d'oggi giudicata da due stranieri*, în *Corriere della sera*, 6 ottobre 1911.

Non dormimmo noi
nella notte sloenne,
quando passò per l'ombra
d'Italia il funereo convoglio
che portava il buono infranto cuore.
Non dormimmo. Ascoltammo gli eroi
favellare nella notte ingombra.
Ascoltammo il fragore
dei carri nel vento d'estate.
Tremammo. Più del cordoglio
poterono le speranze alate.
Per l'ombra era un fremito di penne.
Lampeggiavano i monti e le coste.
Gravido di vita e di morte
anelava il Mare.

Tremammo di forza
chiusa e di volontà raccolta;
fummo ebbri d'un sogno virile.
Sentimmo nei polsi robusti
ardere la febbre civile.
Sentimmo nel suolo profondo
rivivere gli iddii vetusti.

E dicemmo: „O Italia,
Italia sonnolente,
alfine di svegli
tu dal tuo sonno vile?“

Urmă marca postală desemnată de Fr. Paolo Michetti, fratele spiritual al lui d'Annunzio, magul „chevalet“-ului, autorul acelei neuitate *Figlia di Iorio* care inspiră poetului pe cea mai norocoasă din dramele sale. Inspirat la rândul său de *Laudele* d'Annunziane, Jr. Paolo Michetti voi deci să figureze pe noul rege cu spatele întoarse spre marea încă frământată de furtună, cu fruntea iluminată de un soare nou, care nu eră însă cel al viitorului¹⁾.

Dece atâta încredere în noul rege? Despre el nu se ştia decât doar ceea ce scrisese profesorul său Luigi Morandi, într-o carte intitulată: „Cum a fost educat Victor Emanuel III“, în afară de ceea ce spuneau legendele cari nu întârziază să se creeze în jurul unui om destinat tronului. Totuș istoria și legenda concordau pentru a da Italianilor un portret al tânărului principe, care părea făcut înadins pentru a-i asigura și a-i încredința că sosise vremea să se lucreze serios, de oarece regele nu și-ar fi făcut numai datoria, dar ar fi făcut ca și ceilalți să și-o împlinească.

Foarte cult, serios, dotat cu imaginație săracă, dar cu o puternică rațiune și cu acea facultate așa de rară la Italiani, de a privi lucrurile din adevăratul lor punct de vedere, greu de entusiasm dar și de descurajat, gustă puțin pe Ariosto, dar în schimb foarte mult pe Dante. Urcându-se pe tron, o frază a sa, severă, dar totuș meritată, făcu înconjurul Italiei: „Sunt încredințat că nici unul dintre supușii mei nu-și face datoria“. E, probabil, vorba de o legendă; dar de o legendă care stă să dovedească cum se simțeau Italianii la începutul noii domnii. Anecdota dacă nu e adevărată, e fără îndoială bine inventată. Dealtfel proba acestei neîncredere o făcuse regele încă de când—principe moștenitor fiind—comanda la Napoli corpul X de armată.

1) Aluziune la versurile imnului socialist italian:

*Su compagni, su compagne,
Su uniti in fitta schiera,
Sulla libera bandiera
Sorge il sol dell' avvenir!*

Inspecțiunile sale frecvente și neprevăzute, adesea în inima nopții, vorbele aspre pe cari nu le-a înlăturat nici odată când le-a crezut de nevoie, severitatea inflexibilă cu care chiar de curând a pedepsit pe acele autorități (un primar și un paroh) cari în timpul cutremurului din Calabria au gândit să se salveze pe ei înșiși, înainte de a se îngriji de organizarea ajutoarelor; dorința de a fi informat despre toate, lectura zilnică a ziarelor de orice partid; toate aceste lucruri arată felul în care noul rege își înțelege misiunea sa—așa de osebit de Umberto I care a crezut de datoria lui să nu intervină cu voința sa nici în cazurile grave în care nemanifestându-se voința țării și țara—în lipsa unor elemente de judecată cari nu se găsesc decât în sferile înalte—neavând o idee clară asupra situațiunii, e nevoie ca suveranul să intervină pentru a lămurii neînțelegerile, a împiedeca să se nutrească iluziuni greșite, și a preveni descurajarea și revoltele. Toate acestea, în limitele Constituției, supus indicațiunilor date de voturile parlamentului, dar fără a renunța la prerogativele coroanei, ci făcând uz de ele la timpul și locul potrivit pentru a face astfel ca oamenii politici să înțeleagă odată că deasupra partidelor e țara, deasupra meschinelor interese parlamentare care provoacă crizele, e interesul statului, căruia lipsa de continuitate politică îi păgubește. Fără ca suveranul să fi avut vre-o dată prilejul să vorbească tare miniștrilor și poporului său, ideile lui au pătruns încet, încet în sferile parlamentare. Pentru prima oară, după un lanț de crize ministeriale și de decrete pentru alegerea camerilor, s'a văzut un prim parlament durând o întreagă legislatură, și celui dintâiu i-a urmat un al doilea, și-i va urma un al treilea, un al patrulea și multe altele. Pentru întâia oară s'a văzut un ministru de marină rămânând la putere sub trei ministere de tendințe deosebite, un lucrător urcând scările Quirinalului și întreținându-se într'un demn și afabil colocviu cu Regele, fără a-și fi renegat credințele lui politice de socialist; Enrico Ferri ținând o conferință cu intervenția, nu a „d-lui Savoia“ ca în alte vremi, ci a Majestății Sale Regelui; Leonida Bissolati, directorul ziarului socialist „Avanti“ discutând cu Victor Emanuel situația politică și necesitatea votului universal. Cât de departe suntem de vremea în care tribunalele militare condamnau la douăzeci și treizeci de ani, pe tinerii imberbi de prin licee cari se numeau socialiști și nu erau decât niște exaltați; în cari se arunca în fundul carcerelor acel om al lui Pascoli care nu pricepe nici a, b, c-ul politicii, dar care vorbește cu păsările, ascultă plângerile porumbeilor și mulțumește lui Orațiu de a-i fi dat aurul din care și-a făcut casa, iar în versurile sale conciliază pacea cu războiul, religiunea cu socialismul, pe Generalul Asinari cu Popa Gapony! Atât de departe suntem de acele vremi—din fericire, încât ochianul d-rului Fileno nu ne-ar sluji la nimic, și mai că ne-ar trebui un telescop din cele obicinuite, cu cari astronomii acestui miser pământ privesc nebuloasele cerului.

Numai că în cazul nostru era vorba de cu totul altceva decât de ceruri și nebuloase.

În atmosfera saturată de bestialitate, crasă de vapori, vai! prea terestri și cari se ridicau din gunoaiele, din mlaștinile, din spitalele, din tavernele cari pentru acea generație de naturaliști și de veriști erau singurele lucruri naturale și adevărate în această lume a noastră, care în fapt nu e așa de urâtă cum o zugrăvesc oamenii, plină de urletele, de blestemele, de horcăitul sălbatec, de risul idiot al unei mulțimi de alcoolici, epileptici, degenerați de toate soiurile cari umplu paginile romanelor ce făceau deliciale părinților noștri; ochii erau țintiți în pământ, împânziți de melancolie și desgust, vertebrele cervicale — ca se vorbesc în frazariul pe atunci la modă — neaptesc pentru acele mișcări agile care îngăduie capului să se miște și privirii să se îndrepte spre cer; rațiunea amărâtă, umilită, adormită de convingerea de a nu fi decât ceva mai mult ca instinctul, eal disprețuit prin considerarea lui ca un fenomen transitoriu al materiei, demnitatea naturei umane înjosită văzându-se supusă la toate mizeriile animalității și lipsită în același timp de tot ceea ce în animal e mai mareț și mai senin sălbatec, violent, brutal¹⁾. Lăsând acum la o parte nu puținele beneficii pe care civilizația modernă le dărește doctrinelor materialiste și pozitive, a căror necunoaștere ar fi egală cu admiterea posibilității unui regres în drumul fatal al spiritului, și ținând seamă de efectele pe cari aceste doctrine le exercitară atât în câmpul acțiunii cât și în cel al științei și al artei (întru atât cât ele sunt acțiuni sau oglindesc acțiunea), e sigur că aceste efecte au fost teribil de deprimante. Putem fi or cât am voi de dușmani romantismului și ideilor filosofice cari l-au determinat, fapt e că lor le datorăm luptele cele mai sfinte cari s'au dat vre-odată pentru ideal, le datorăm independența și libertatea națiunilor moderne, le datorăm strofele lui Manzoni care proclamă mișcat o nouă evangheliă de înfrățire, ce ar putea să ne pară o utopie, nouă oamenilor de azi, dar care nu încetează prin aceasta de a fi sfântă:

*Dio rigella la forza straniera,
Ogni gente sia libera, e péra
Della spada l'iniqua ragion!*

Din potrivă, vom putea recunoaște filosofiei pozitive meritul de a fi contribuit la dezvoltarea științelor, perfecționând metodele și concentrând în cercetare experimentală toate forțele inteligenței; cu toate acestea va trebui să recunoaștem că ea a putut să facă

1) „E în adevăr lămurit că dat fiind—și nu câștigat — că știința pozitivă reprezintă ea singură măsura adevărului și a posibilului, omul ar fi—ca să mă servesc de vorbele lui Boutroux—mult mai puțin decât s'ar crede, pentru că individualitatea, demnitatea, personalitatea, valoarea morală, misiunea specială și destinația superioară pe care el se încapățânează să și-o atribue, sunt în contradicție nu numai cu concluziunile actuale, ci—ceace e mai grav—și cu principiile, cu metoda, cu spiritul însuși al științei pozitive. Dacă știința reprezintă suma adevăratei conștiințe, noi nu putem vedea în ideile pe cari se sprijină viața noastră umană, decât vane tradițiuni, copii ai ignoranței și ai erorilor predecesorilor noștri“. Boutroux în prefața la *Marile curente ale gândirii contemporane* de Eucken [tr. franc. pag. VIII].

pe oamenii de știință, de artă și de acțiune, să piardă odată cu încrederea în puterile inteligenței lor și pe aceea — poate mai necesară — în ei înșiși. S'ar putea ca în altă parte lucrurile să fi mers altfel, cu toate că — date fiind inconvenientele pe cari le-am însemnat mai sus și pe cari le socot inerente acelei ordine de idei—nu o cred; dar în Italia pozitivismul și metoda pozitivă au fost, ca să zic așa, filosofia și metoda lui *non plus ultra*. Neîncrederea în forțele intelectului uman trecu din câmpul metafizicului în cel al metodei, înlesnind o specializare care se exageră până la o hotărâtă cădere în ridicul. Ne auzirăm repetând pe mii de tonuri (toate dogmatice), acasă și la școală, că, pentru a parveni să facem ceva cu adevărat folositor, trebuie să se tae în marea grădină a științei o mică brazdă, (cu ce plictiseală o ascult încă sunându-mi în urechi, această celebră brazdă!) și ni se spuse aceasta de atâtea ori încât isprăvirăm prin a o crede, întrecându-ne să ni-o tăiem cât mai mică cu putință.. În asemenea împrejurări, prima mea lucrare literară o făcui asupra unui poet aproape necunoscut, care răspunde la celebrul nume de Ciaccio dell'Anguillaia; și tot așa la Universitate un profesor de literatură latină ne-a plictisit trei ani, silindu-ne trei ani să meditam asupra foarte importante probleme: dacă pe Plaut îl chemă Marcu Acciu Plaut sau Titu Macciu Plaut; și tot așa se putu înființa la Napoli o catedră de *filosofie hegeliană*, spre înveselirea oamenilor de bun simț cari la aceste exagerări râdeau din toată inima. Din *Cartea lui Don Quijote*, în care Eduardo Scarfoglio își adună prin preajma anului 1885 articolele sale publicate în „Cronica Bizantină“, transcriu aci câteva pasagii, pentru a arăta cum chiar fără luneta D-rului Fileno, un contemporan încă de pe atunci prinsese lămurit relele cari bântuiau pe acea vreme vieța politică și artistică a noului regat italian.

Generațiunile venite după 1860 s'au așezat la răcoarea arborelui libertății; și cu mâinele pe pânțele, iar cu ochii ațintiți la frumosa ghinde de aur cari atârna sus în frunziș, se leagănă, se mângăie și adorm într-o beatitudine înăcrărită. Ei nu știu nimic, nu vor să știe nimic și nu se interesează de nimic în afară de urmărirea imediată a dorințelor lor mărunte și brutale: ei nu mai simt în ei înșiși nevoia de a se ridică sus, sus, sus — deasupra vulgarității comune; ei stau bine în șanțurile străzii, la umbra pomului frumos cucerit de strămoși. Umbra e deasă și neagră, iar ghindele de sus îi mângăie foarte. Dece să se miște, de ce să se smulgă din acea nimicire voluntară a lor înșile, care e așa de dulce, așa de dulce?.

Încet, încet un egoism mic și bestial ne învinge și ne confundăm de bună voie în mulțumirea mizeriei noastre prezente, din sila oricărei oboseli sau contrarietăți — ca țărani din unele părți ale Italiei cari se mulțumesc să se hrănescă cu cartofi numai ca să poată stă înținși pe piață fără să facă nimica.—Câtăva vreme dorința renăscută a independenței naționale stimulează energic pe Italiani să caute iarăș tradițiunile țării lor și să recheme, sărbătorind-o, toată gloria trecutului; acum, după această ultimă sforțare ne-am lăsat obosiți în voia unei neglijențe stranie, și într-o bolnăvicioasă neinteresare de viața trecută a poporului nostru; indolența naturală ne stăpânește și ne slăbește din nou; politica, industria, cultura națională, aceste mari puteri cari împing neamurile pe scara evoluției progresive, stagnează.

Și puțin mai departe.

În literatura modernă și nu numai în Italia, se poate observa un fenomen foarte trist: în artă ca și în știință, se întâmplă de câtă-va vreme o fracționare a materialului și o izolare a scriitorilor, fiecare în fragmentul care i-a fost atribuit. Și nu numai că toate formele de artă se desfac unele de altele, și se despart prin distanțe ce nu se pot

trece, dar chiar fiecare din aceste forme se fărâmițează în părțile mai mici cari și ele pretind fiecare să trăiască o viață proprie — independente unele de altele. — Și astfel fiecare față a vieții își chiamă observatorul său care să o cerceteze în moleculele ei cele mai mici, și cari să nu treacă marginile propriiei sale extensiuni. Nu s'ar potrivi cu folos aci fabula lui Menenius Agrippa? Primul simptom al oricărei distrugerii este desăgerea moleculelor organice. Dar în desăgerea artei și un alt motiv de mizerie și decadență și anume micșorarea cantității de cultură care urmează. Când artistul își delimitează un mic colțisor de pământ și îl ară, îl sapă, îl seamănă, fără să-l intereseze pământurile cari rodesc în jurul său, opera lui e așa de strânsă între hotare și așa de statornic determinată, încât devine aproape ceva mecanic, ca la acei lucrători cari își trec o viață întreagă învârtind o aceeaș manivelă, dela aceeaș roată, a aceeaș mașini, și orice trebuință de altă experiență imediată încetează. Dar dacă e așa, o artă care duce fatal la ignoranța cea mai bestială și la cea mai nenorocită sărăcire a spiritului, poate fi serios considerată ca rodnică și sănătoasă?

În așa împrejurări apărură la Roma „Cronica Bizantină“ fundată și dirigeată de Angiolo Sommaruga, o enigmatică figură de pungaș cinic și de om de talent și acțiune, căruia poate timpul îi va face dreptate,—și care reprezintă în toate chipurile o epocă tristă și fericită în acelaș timp, a celei mai recente literaturi italiene. Să-i ascultăm portretul făcut de cineva care l-a cunoscut destul de bine și care e așa de imbibat de atmosfera dela „Cronica Bizantină“ încât după atâția ani, încă încearcă să bizantinizeze. Acest cineva e avocatul Vincenzo Morello, critic ascuțit și elegant, polemist viguros, autor dramatic puțin obișnuit, într'un cuvânt neuitatul Rastignac dela „Tribuna“. Iată cum Morello ne descrie pe *don Angiolino* și mediul dela revista „Fracassa“ nu prea deosebit de cel dela „Cronica Bizantină“ :

Intre acestea apărea pe scenă Angelo Sommaruga. Innalt, posomorât, imberb, el venise la Roma ca să publice *Cronica Bizantină* și ca să întemeieze — cum a și întemeiat — o casă de editură. El a înțeles numai decât că printre redactorii dela *Fracassa* și printre amicii lor ar pescui bine, și își întinse lafurile și plasa. — Vecinic surzător, respectuos, îndatoritor, veșnic întovărășit de două mime foarte frumoase punând la dispoziția nouilor sale cunoștințe cel mai bun vin de Vernaccia — care cucerii chiar pe mândrul *Enotrio*, — lucra statornic la ajungerea scopului său: acela de a recruta pentru casa lui, cele mai frumoase și mai promițătoare forțe ale tinerii literaturi. Răbdător, petrecea în fiecare zi ceasuri întregi în sălile dela *Fracassa* și acapară scriitori chiar când părea că petrece asistând la jocurile acrobatică ale lui Vassallo, Scarfoglio și Pascarella, în faimosul salon galben. Vassallo care era foarte robust, ținea pe umeri pe Scarfoglio, iar Pascarella cu agilitatea unei pisici se cățara pe amândoi și formau împreună *piramida umană*.

Acesta e omul. Să privim acum ziarul. Iată-l aci înaintea noastră, ca un rău făcător în fața judecătorilor lui.

O foaie lată, trandafir și marmorată, plină de scârnăvii și răutăți. Totul e „un arabesc de culori diferite, de inițiale întortochiate a la „Leonardo“, de vignetele delicate ale unui Alma Tadema de harem. Frumoasă hârtie; hârtie pentru obraji delicați, caractere tipografice care excită ca vârful degetelor, și cerneala trebuie să fi fost fără îndoială parfumată cu „muguet“—ul curtezanelor regale.“

Iată-l aici. Ni se pare că cetim—acum când cuvintele lui Scipio Slataper¹⁾ ni l-au evocat din nou în acele amănunte particulare pe care timpul ne făcuse să le uităm—ceea ce scria în numărul dela 1 Ianuarie un oarecare Giovanni Gavazzi într'un *Curier din Milano*:

„Scriind așa cum îmi vin ideile, îmi e de ajuns să-mi închipui că într'un salonaș parfumat, între nimicurile artistice așezate într'o dezordine pitorească, într'un colțisor—oaspete așteptat și iubit—se găsește mototolită „Cronica Bizantină“ și pe paginile roze alunecă mâna diafană—cu degetele subțiri—aristocratică, inteligentă, cu vine albastru-pale, cu unghii ca migdala, a unei frumoase plictisite“.

În acest salon parfumat, mai mult încă, în frumoasa plictisită cu mâna diafană, cu degetele subțiri și cu unghiile ca migdala, noi nu putem vedea decât un simbol al *Cronicei* și al stării sufletești care stăpâneă acolo. În acel salonaș, tânărul Gabriele d'Annunzio intră cu ochii arzători de flacăra celor douăzeci de ani și eși „slăbit de plăcerile iubirii și de obiceiurile vieții orizontale“;¹⁾ intră îmbrăcat simplu „cu haină închisă și o cravată de mătase albă pe care adesea uită să o pună“, și ieși „gătit, fardat și parfumat“ privind-și manșetele „cu un ciudat entuziasm de iubire“;²⁾ intră cântând vesel strofele din *Canto nuovo* :

*O freschi fremiti de l'acque
riscintillanti d'ambre e di topazii,*

și eși suspinând cu o nespasă amărăciune în *Intermezzo*:

*Non più dentro le grige iridi smorte
lampo di giovinezza or mi sorride;
la giovinezza mia barbara e forte
in braccio delle femine si uccide!*

Căzuți în mediul rafinat, bârfitor, profund sceptic și bolnăvicios de erotic al *Bizantinei*, Giosuè Carducci și Gabriele d'Annunzio scăpară, primul numai pentru că îl frecventă puțin, al doilea pentru că spre deosebire de ceilalți, crezu, dacă nu în alții, cel puțin în el însuș; dar ceilalți nu scăpară. Fără îndoială că nu toți o sfârșiră în închisoare ca Pietro Sbarbaro, nici nu fură, ca contesa Lara, victima mai mult a luxuriei lor decât a unui cuțit de ucigaș; și nici nu trecură oceanul ca Somaruga pentru a se sustrage legii; dar tuturor li se pustii sufletul, li se deprimă moralul, „virtutea de a luptă“, nimicită de acel suflu mefistofelic și înghețat al scepticismului. Când ne gândim că chiar astăzi, după aproape treizeci de ani de când *Cronica* fatală a încetat să influenteze asupra spiritului public italian, un om de talentul, de cultura și de temperamentul lui Eduardo Scarfoglio, se pierde în acea *afacere* nu tocmai glorioasă care e *il Mattino* dela Neapoli; că un om ca „Rastignac“ își închipue că ar putea face să renască la Florența, cu un vernis de literatură străină și de don-quistism antifilosofic, spiritul *Bizantinei* în *Le Cronache Letterarie*; când ne gândim la viața scandalos de imorală pe care o duc, încă la cincizeci de ani, cei cari la douăzeci de ani intrară în cutare salonaș parfumat al *Bizantinei*, și la istrionismul artistic cu care mulți din ei se dau chiar azi în spectacol; când ne gândim la toate acestea, nu se poate să nu conchidem că acea „otrăvă dulce“ pe care d'Annunzio o simțea în vine deșteptându-se din somnul bizantin, era de o natură așa de nenorocită, încât după mai bine de un sfert de veac continuă încă să fiarbă în sângele celor cari trăiră mai mult în acel mediu și a căror înveninare a fost—prin aceasta—mai gravă.

(Sfârșitul în n-rul viitor.)

Ramiro Ortiz

Conf. de l. și literatură italiană la
Universitatea din București

1) Scipio Slataper: *Quando Roma era Bisanzio* în „*La Voce*“ III, 16 (20 Apr. 1911).

1) Dintr'o scrisoare a lui D'Annunzio către Scarfoglio citată de acesta în al său „*Libro di Don Chisciotte*“.

2) Scarfoglio, ibid.

FILOLOGIE

ADAUSE ȘI ÎNDREPTĂRI LA BIBLIOGRAFIA ROMÂNEASCĂ VECHĂ»

„Bibliografia românească veche“ a d-lor Bianu și Hodoș a concentrat aproape toate produsele literaturii noastre. Fără această bibliografie literatura românească n'ar fi putut fi studiată ca și astăzi. Dacă public câteva adause și îndreptări, n'am de loc intenția să micșorez meritul distinșilor autori ai „Bibliografiei“. O astfel de lucrare se va completa într'una, fiindcă la noi—neavând cărțile vechi nici un preț—nici azi nu știm cu siguranță *ce, cât și unde s'a tipărit*.

I.

Incep cu adausele. Abia putem puține lucruri adauge de nou.

1) *Fragmentul Todorescu*, o coală de tipar dintr'o carte de psalmi și cântece după ritul reformat calvin. Unde s'a tipărit cartea nu știm, după cum nu știm cât a fost de mare. Tiparul e făcut cu litere latine, după moda ortografiei maghiare. După limbă plus alte motive de critică externă știm pozitiv, că această lucrare s'a tipărit pe la sfârșitul secolului al XVI.

2) Ad. No. 46. *Evangelie învățătoare*, tipărită la mănăstirea Deal în anul 1644, observ că șirele, pe cari nu le-au putut cunoaște autorii „Bibliografiei“ le-am găsit într'un exemplar aflător în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu din Buda-Pesta.

Cf. Bibl. rom. v. I. p. 146 și adaoge 2 șire de nou. „Radul Stoicovici ot grad Târgoviște.

Stănilă feciorul Ivanul Simei ot mala okna“.

Mai mult nu se află pe foaia aceia.

3) Ad. No. 80. *Sicriul de aur*, Sas-sebeș 1683. „Bibliografia rom. veche“ cunoaște exemplare necomplete cf. vol. 1. p. 273. Din această carte cunosc două feluri respective trei feluri de tipăritură. Avem o serie întregă de exemplare, care n-au nimic tipărit pe verso-ul foii 168, așa de ex. un exemplar în muzeul național din Budapesta, iar altul în posesiunea d-lui Dr. Jul. Todorescu, avem apoi exemplare cu tipăritură și pe verso-ul foii 168, iar al treilea fel de tipăritură, din care încă există exemplare, ca de pildă cea din biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu, are încă o foaie tipărită pe amândouă fețele. Foaia aceasta necunoscută ne arată pe recto erorile de tipar, iar pe verso autorii acestor propovedanii. Dau în transcrierea obicinuită textul aflător pe aceste fețe:

Recto: „smintelele,—1. Propovedanie, list 5, a doua față:—să cetești, să cetește.—2. Propovedanie, list 16, întâia față:—înta, intra.—7. Propovedanie, list 73, a doua față:—că urocele casei, că uricile, casa.—8. Propovedanie, list 83, a doua față:—de mici, den mici.—10. Propovedanie, list 101, întâia

față:—aciasta, acesta; iarăși list 105: să ție, să ține.—11. Propovedanie, list 124, a doua față:—când au custat, până când au custat.—12. Propovedanie, list 132, întâia față:—zdobî, zdrobî.)“ •

Verso: „Nevoitorii la acest lucru sfânt și dumneză—esc, mai cu dedins:—Popa Ioan din Vinți, notarașul săboru—lui mare.—și Protopop Gheorghie, din Daia.—și Protopop Văsiu, din Belgrad.—și Protopop Opre, din Armeni:—ktitorii a sfintei Mănăstiri a Belgradului.—Tipărită în cetate în Sas-sebeș, anii, de—la naștere lui Hs. 1683, în luna lui Sep. 16.—și au fost giudețu mare în Sas-sebeș, —Mehel Severin.—Slugă mai mică și plecată a sfintei—lui Saboru mare: Daniil Tipogra—fulu, făcătoriu Tipogra—fiei noao.—“

Din ultimele șire de pe verso-ul foii necunoscute se vede, că *Daniil* tipograful a făcut tipografia nouă. În Sas-sebeș, nu s'a tipărit, decât înainte cu 100 de ani și astfel tipografia veche s'ar fi risipit, iar acum a fost înființată alta din nou.

4) *Liturghier*, București 1746. Această carte e necunoscută. Aflăm din ea două exemplare în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu din Budapesta, dar necomplete. Cartea e tipărită cu negru, și cu roșu și are 2 foi nenumotate, iar numerotate are 246 pagini. Titlul cărții e următorul: „Dzeeștile și sfintele—Liturghii—a celor dintru sfinți Părinților—noștri Ioan Zlatoust, a lui Va—silie cel mare și a prejdeșteniei.—Acumu tipărite, întru al doilea anu,—din a patra domnie a țării rumânești,—a prea luminatului și prea înălțatu—lui Domnului nostru—Ioan Costandin,—Nicolae Voevod.—Cu blagoslovenia prea sfințitului Mitropolit alu Ungrovlahiei—Kir Neofitu.—Și s'au tipărit în Tipografia dom—nească, în orașul Bucureștilor.—La anul de la zidirea lumii 7254.—De cucernicul între preoți Popa—Stoica Iacovici tipograful.—“

5) În „Bibliografia rom. veche“ vol. II. p. 486 se pomeneste o psaltire din București dela 1806 după Iorga, Inscipții II. 295. În cartea d-lui Iorga la loc. citat n'am putut găsi această psaltire, dar am găsit un exemplar complet în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu dela Budapesta. Cartea e quart, tipărită cu negru. Are 8 foi nenumotate și 233 foi numerotate. În caetul nenumotat (quaterniane) avem titlul, predoslovia de 3 foi și învățătura cum să se cetiască psaltirea, tipicul acesta cuprinde 4 foi. Pe verso dela foaia a 8-a avem chipul lui David săpat în lemn, iar pe verso dela foaia 233 (ultima) cetim notele tipografului.

Fiind această psaltire destul de rară cred că e bine să public titlul ei în întregime: „Psaltirea—Pro-rocul și împăratului David Acum într'acești—chip tipărită—Intru întâia domnie a prea—luminatului Domn,—Iw Constantin Ale—xandru Ipsilant Voevod —Cu Blagoslovenia și Toată—Cheltuiala Prea Sfinției sale—părintelui Kiriu Kir—Dositei mitropolit—a toată Ungrovlahia—In sfânta Mitropolie—La anul dela Hs. 1806—S'au tipărit de Stanciul Typ. Buk.“

Pe verso dela foaia 1-a avem:

„Stihuri poeticești, asupra pecetii din —Coroana prea luminatului Domn—Iw Konstantin Ipsilante Voevod.—“ Urmează apoi stema dublă cu vulturul (resp. corbul) și cu bourul încadrată de numele voevodului. Scrisoarea e prescurtată, avem: „Iw—Kos, Ale—Xan, I—ps, Voe—vod“. Iar stihurile sunt următoarele:

„Doao semne cei pecete s'au însemnat
Domnului Konstantin i s'au încredințat
Și un semn că au fost domn Moldovii îl arată
Alt al țării rumânești încă și aciastă dată.
Să poată stăpâni cu bunăvoire,
D-zeu îndelungând pre el întru norocire“.

II.

În partea a doua a articolului meu de față voi îndreptă unele lucruri din „Bibliografia rom. veche“. Cred că și aceste îndreptări n'au alt scop, decât, ca unele date din meritoasa lucrare să fie amplificate, iar altele rectificate. Și e necesar ca și aceste să servească adevărul, după cum cartea voește să-l propage. În parte se pare că e mai mult de îndreptat. Voi îndreptă datele în mod cronologic.

1) *Liturghierul slavon* dela 1508 cf. Bibl. rom. veche I. No. 1 se află și în al treilea exemplar în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu. Această carte a ajuns în zilele lui Apafi Mihai, craiul Ardealului la 1686 la Bărgău dela mănăstirea Slatina. Informația o scoatem dintr'o inscripție slavă de pe scoarța dela sfârșit. Exemplarul acesta a fost restaurat, căci în starea lui deteriorată n'ar fi avut un preț așa de mare ca și azi. Fiind spălat, grijit și curățat se pare că e exemplarul cel mai frumos. Restaurarea lui s'a făcut după exemplarele dela București, parte la Budapesta, parte la Berlin și costă foarte mult. Meritul că a fost scăpat de piere e numai al bibliofilului d-l Dr. Jul. Todorescu.

2) *Evangheliarul românesc a lui Coresi* dela 1560—1561 cf. Bibl. I. No. 10 se află complet, curat și frumos în muzeul național din Budapesta.

3) *Evangheliarul slavon a lui Coresi* dela 1562 cf. Bibl. I. No. 10 nu se află la episcopia din Mugvar, cum scrie „Bibliografia“ I. 48. Exemplarul acesta dela episcopia din Muncaci n'a fost slavon, ci exemplarul românesc, care a fost donat Muzeului din Budapesta la 1893. O scrisoare din toamna trecută a episcopiei ne comunică, că n'au nici o carte de a lui Coresi. Avem însă un exemplar incomplet și legat rău cu foile amestecate din *Evangheliarul slavon a lui Coresi* în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu din Budapesta.

4) *Palia* dela Orăștie din 1582 cf. Bibliogr. I. No. 30 se află într'un exemplar restaurat, a lipsit foaia de titlu, și la Budapesta în muzeul național. Vezi studiul meu asupra ei din *Analele Acad. Române* vol. XXXIII.

5) *Carte de învățătură* dela Iași din 1643 cf. Bibliografia I. No. 45 se află și în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu din Budapesta.

6) *Noul Testament* de Bălgred dela 1648 cf. Bibliografia I. No. 54 pe cât e de des, pe atât de incomplet. În Budapesta avem vre-o 7 exemplare, 4 la muzeul național, 3 la d-l Dr. Jul. Todorescu și 1 am eu. Dar nici un exemplar nu e complet din ale noastre.

7) *Psaltirea lui Racoți* dela 1651 o avem completă, spălată și grijită în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu. Psaltirea se găsește mai rar decât Testamentul dela 1648. Cf. Bibliografia I. No. 60.

8) *Dumnezeiasca Liturghie* dela Iași 1679 cf. Bibliografia I. No. 69 se găsește într'un exemplar și în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu.

9) *Mărgăritare-le* dela București 1691 cf. Bibliografia I. No. 91 se găsesc într'un exemplar curat și complet și în biblioteca mea.

10) *Chiriadromion*-ul dela Bălgrad 1699 cf. Bibliografia I. No. 115 încă e destul de des. Avem la Budapesta vre-o 2 exemplare, la Academia maghiară și la d-l Dr. Jul. Todorescu, un exemplar puțin defectuos am și eu.

11) *Octoih*-ul de Buzău din 1700 cf. Bibliografia I. No. 120 se găsește complet și în biblioteca mea.

12) *Molitvenicu*-ul de Buzău 1701 cf. Bibliografia I. No. 123 se află și în biblioteca mea, dar lipsește ultima foaie (a 312-a). De altfel exemplarul e frumos și bine păstrat.

13) *Octoih*-ul de București dela 1731 cf. Bibliografia II. No. 202 se află și în biblioteca d-lui Dr. Jul. Todorescu din Budapesta.

14) Cărțile din a doua jumătate a sec. al XVIII nu sunt așa de rari, ca cele de până aici. Cu toate aceste trebuie să amintesc că și aceste nu se prea găsesc prin colecțiunile publice. Ar fi de dorit ca totuși să fie și ele introduse în ediția viitoare a Bibliografiei, ca astfel să poată fi utilizate de lucrătorii filologiei și literaturii rumânești. Gramatica lui Klein e destul de deasă, la Budapesta se află 3 ex., 2 la Muzău și 1 la d-l Dr. Jul. Todorescu, Gramatica lui Văcărescu se găsește la d-l E. Picot și în Muzeul din Budapesta, nu-mi aduc bine aminte de ediții, Iorgovici se găsește în Muzeul național din Budapesta, Boiadri e foarte rar, 1 exemplar e în biblioteca imperială, 1 se găsește la mine, *Biblia* de București dela 1688 se găsește în apus cu știrea mea numai la Viena în bibl. imperială.

*

Nu pot să nu apreciez și de rândul acesta marele merit al bibliografului român, d-l Dr. Jul. Todorescu din Budapesta, care face servicii reale „Bibliografiei române“. Fără de munca lui și fără de cheltuiala lui multe odoare, de ale bibliografiei noastre, precum de ex. și fragmentul tip. în sec. XVI de cântece calvine, s'ar fi risipit! Ce bine ar fi dacă am avea mai mulți bibliografi! Filologii nu prea au putere să adune, ei studiază mai mult.

Prof. Dr. Iosif Popovici
De la Universitatea din Budapesta

CRONICA TEATRALA

Inaugurarea Teatrului „Comoedia“.—*Rapsozii*, apoteoză într'un act de Victor Eftimiu.—*Disciplina*, dramă militară în două acte de F. von Konrig.

Teatrul Modern. Compania dramatică Davila. *O căsătorie strălucită*, comedie în trei acte de Sacha Guitry.

Ultimul eveniment artistic al anului ce s'a dus a fost inaugurarea, în seara de Crăciun, a Teatrului *Comoedia*. Un public ales s'a adunat la această sărbătoare de artă. A plăcut mult cochetul teatru, cu sala lui albă și roșie, mică dar încăpătoare și destul de comodă. Este un cadru nemerit pentru spectacole vesele și ușoare, pentru piese scurte și scânteietoare; la nevoie și pentru un bun teatru de varietăți. Trupele bune străine ce ni se făgăduiesc vor găsi un lăcaș care să le amintească elegantele teatre mici pariziene. Teatrul are o trupă permanentă, recrutată din elemente tinere, cărora le vor da concursul mai mulți din societarii afirmați ai Teatrului Național.

Înainte de ridicarea cortinei, d-na Giurgea a spus frumos un prolog de d. T. Arghezi, cu versuri fine și dibace, sentimentale și cam melancolice. Trupa d-lui Le Bargy, care a jucat și în serile următoare, a dat apoi câte un act din *L'Ami des Femmes* și *L'Etrangère*, două din marile succese ale elegantului și bogatului în mijloace societară al Comediei Franceze. A urmat apoi un act de Roberto Bracco, *Măștile*, piesă lugubră, plină de verismul trist al teatrului italianesc modern, interpretată de trupa stabilă a Comediei, în frunte cu d. Manolescu. Spectacolul, înveselit între acte de orchestra permanentă a teatrului pusă sub conducerea d-lui Oscar Spirescu, s'a terminat cu *Rapsozii* d-lui V. Eftimiu.

Rapsozii sunt o „apoteoză în versuri“ a celor doi mari poeți ai neamului, Alexandri și Eminescu. Într'o odae simplă și mocrnită a castelului dela Mircești, pe o noapte de iarnă când afară e zăpadă și crivățul șueră, la ceasul când umbrele încep să vorbească, apar pe rând umbrele lui Alexandri și Eminescu, ieșind din noaptea cimeriană, însoțiți fiecare de muzele lor, unul de vesela și rumena Rodica, altul de Femea Cernită, muza investmântată în negru, tristă ca și poezia marelui îndurerat. Și umbrele încep să vorbească. Cântărețul vieții fericite nu poate uita nici dincolo de mormânt farmecul primăverii pe plaiurile moldovenești, or bogăția plină de soare a verii rodnice, or veselia mai liniștită, a iernii, când toată țara se investmântează în albul zăpezii, după ce au zburat cocoarele. Dar rapsodul durerii omenеști, care n'a avut parte pe lume decât de amarul suferinței, aduce cu el simfonia tristeții, cu veșnicele teme ale amărăciunii existenței, nedreptății durerii neisbăvite și zădărniceii totului. Și atunci poetul fericirii își amintește că și el a suferit, că multe suferințe a învins, dar că una îi însângerează inima și dincolo

de mormânt... Și din depărtări vine o muzică duioasă și sfâșietoare, tristă ca plânsul unei inimi care moare: e *Steluța*: „tu care ești pierdută în neagra veșnicie“.. Și marele poet simte că suferința este adevăratul izvor al poeziei și arhanghelul întunecat al vieții omenеști.

D-l Eftimiu, care este un abil versificator, a știut să împletească minunat în frumoasele sale versuri versurile și mai frumoase ale marilor noștri poeți. „*Rapsozii*“ d-sale vorbesc mai mult cu propriile lor cuvinte, cu versurile cele mai caracteristice ale operei lor, cu cele care răsună încă în amintirea noastră a tuturor. Versul e ascultat totdeauna cu plăcere de publicul nostru la teatru, mai ales când e un vers așa de isteț și de curgător cum e versul d-lui Eftimiu. Nu strică oricât de multe versuri pe scenele noastre. Ar trebui să avem serii întregi de compoziții dramatice versificate, pentru ca să se creeze în sfârșit și la noi o tradiție și actorii noștri să ajungă în sfârșit să spună cum se cuvine versurile. Căci trebuie să facem această tristă constatare că la noi nimeni, sau aproape nimeni, nu știe să spună versuri. Cu câteva rare și fericite excepții nu e destul ca să ne putem fălă.

Evocarea de umbre pe care a făcut-o d. Eftimiu, frumoasă ca poemă, mi se pare merită mai mult ca să fie citită. În realizarea ei scenică, „apoteoza“ mi se pare că-și pierde mult din prestigiul ei. E bine ca umbrele să rămână umbre, și să n'ajungă oameni în carne și oase, căci își pierd toată viața lor eterică, toată esența lor sufletească. Îți produce o ciudată impresie Alexandri spunând versuri în venerabilul său jilt, cu Eminescu în față, stând în picioare nemișcat, cu capul aplecat într'o parte, amărît și tânguitor. Apoteoza să n'ajungă o profanare: Nu aduc prin aceasta o învinuire actorilor, ci arăt numai primejdia inerentă realizării scenice.

Poemul acesta a fost interpretat de d-nii Soreanu și Demetriad, de d-na Giurgea și d-na Natalia Vasiliu, care și-au meritat aplauzele.

În seara de 28 Decembrie trupa Comediei a reprezentat drama militară *Disciplina*, care a fost jucată în stagiunea trecută și de Compania Davila. Subiectul e cunoscut. Într'un orașel german din spre granița franceză, în regimentul de cavalerie cu garnizoana acolo, se iscă un conflict între colonelul von Rusch, comandantul regimentului, și maiorul von Besser. Colonelul e un fost aghiotant imperial, om trăit la curte, ajuns prin alte merite decât cele ostășești. Maiorul von Besser e un adevărat militar, capabil, cinstit, iubit de tot regimentul. Într'o manevră, maiorul are imprudența să biruiască pe superiorul său. De atunci neînțelegerile se țin lanț. Maiorul strict păzitor al disciplinei, nu se dă învins și susține lupta, în limitele disciplinei. Dar colonelul are prilejul să se răzbune și să scoată din sărite pe inferiorul său. Răsboiul se declară; cum un escadron de rezervă trebuie să rămână în garnizoană, colonelul hotărăște ca von Besser, deși e cel mai vechi maior, să ia comanda acestui escadron. Cu alte cuvinte îl împiedică

de a merge la războiu, visul întregii vieți a maiorului. Atunci maiorul nedreptățit isbucnește și aruncă în fața superiorului său toată incapacitatea și nedemnitătea purtării acestuia, pe care o califică de mizerabilă. În loc de a merge la războiu, pentru această gravă atingere a disciplinei maiorul va merge la judecată și la închisoare. Von Besser nu-și poate ierta sie-și această călcare de disciplină și îndată după ce e arestat se împușcă. Piesa dă o idee limpede despre viața militară germană, cu disciplina ei strictă, cu respectul exagerat și supărător al ierarhiei, ceea ce nu împiedică, ba chiar favorizează, unele nedreptăți.

Rolul Colonelului von Rusch a fost ținut, ca și anul trecut la Teatrul Modern, de d. I. Manolescu. D-sa a făcut anul acesta o compoziție și mai adâncită, și mai minuțioasă ca anul trecut. A abuzat însă de pauze și de nervozitate. Așa cum a priceput d-sa tipul, compoziția rămâne întreagă și unitară. Ne temem însă că d-sa a făcut din colonelul von Rusch, care este un îngâmfat și un incapabil, un personaj prea simpatic. Restul interpretării a suferit mult din pricina tinereții și inexperienței scenice a actorilor. D. Mărculescu, în rolul maiorului von Besser, și-a dat multă silință, dar n'a putut să egaleze jocul concentrat, sobru și totuși cald al d-lui Storin, care a interpretat același rol la Teatrul Modern. D-sa este totuși un element care promite.

*

Compania Davila a început anul cu spirituala comedie a lui Sacha Guitry *Un beau mariage* (O căsătorie strălucită). Tot farmecul acestei comedii, la care trebuie cu orice preț să râzi, stă în dialogul îndrăcit de vioiu, în cuvintele de spirit care se găsesc în fiecare replică, și în situațiile extrem de comice ce înfățișează. Ca toate comedii ce se respectă se termină printr'o căsătorie, și încă printr'o strălucită căsătorie, pe care o face un tânăr fermecător și decavat, nobil rămas fără franc, nepăsător și glumeț, sentimental la ocazie, cu o fată tânără și bogată, cu un mic punct negru în trecutul ei, fermecătoare și dânsa, de care tatăl ei, un viveur bătrân, nu știa cum să se scape. Subiectul prin urmare nu are nici o importanță. Tratarea lui strălucită și plină de vervă e totul. Este o comedie „rosse“, dacă vroiți, care ajunge sentimentală spre sfârșit. Însă tot timpul, vrei nu vrei trebuie să râzi,—dar mai ales în actul al doilea unde sunt scenele dezopilante între Maurice de Varencey și amica sa Paulette, între Maurice și creditorul care pleacă mulțumit deși neplătit, între același Maurice, zevzec și fermecător, și bătrânul Herbelin care vrea cu orice chip să-l facă ginere.

Comedia a plăcut mult, căci a fost jucată cu multă vervă, în hohotele de râs ale publicului. Ar fi totuși de obiectat câte ceva fiecăruia din principalii interpreți. Așa d. Davila joacă pe Maurice de Varencey, care are 28 ani, e nepăsător și irezistibil, și trece prin viață, vesel și elegant, fără să-și bată capul cu nimic. D-l Davila a redat toată eleganța și nepăsarea tipului, însă ne-a rămas dator cu tinerețea lui zglobie,

cu zburdălnicia de tânăr armăsar căruia i s'a dat drumul în lume. D-l Niculescu-Buzău (Herbelin) e deștul să apară și să deschidă gura pentru ca să înveselească sala. Herbelin al d-sale nu prea seamănă cu al lui Sacha Guitry, care este un om cu stare, cam suspect făcută, trăit bine, un egoist al cărui singur gând e să-și mărite fata, ca să poată duce mai departe viața de consumator inutil cu care s'a obișnuit. El vine să-i propue lui Maurice o afacere și speră să-l reducă prin mijloace financiare. El nu e un tip comic; comicul reiese numai din situațiuni. D. Niculescu-Buzău a făcut un tip comic, caricatural chiar. I-a scăpat eleganța de împrumut și distincția factice a tipului. Adevăratul Herbelin se îmbracă uneori în smoking și supează cu persoane distinse în meseria lor. Foarte drăgălașe a fost Simona Herbelin a d-rei Alice Cocea; într'adevăr fermecătoare amândouă. Păcat însă că d-ra Cocea nu a accentuat deștul, și nu ne-a lăsat să ghicim, lupta lăuntrică din sufletul Simonei între dragostea ce are pentru Maurice și conștiința vechei ei greșeli. D-na El. Niculescu-Buzău a uitat cu desăvârșire că tânăra Paulette pe care o întrupă se plimbă în automobil și eră în stare, la nevoie, să împrumute pe Maurice cu șase mii de lei. Mai reușite au fost câteva tipuri lăturalnice, în special Dantin al d-lui Morțun.

Lazăr Cosma.

O VIAȚĂ SFARMATĂ

DRAMA ÎN PATRU ACTE DE IOAN PETROVICI ¹⁾

E o dramă modernă cu un subiect nou și cu o factură scenică originală. Acțiunea primului act se petrece în casa d-nei Ciocârlie, care are două fete de măritat: Nineta și Olga, cea dintâiu curtată de profesorul Victor Axinte, un spirit de elită și cu un viitor strălucit. Ca în asemenea ocazii, lumea începe să vorbească pe socoteala tinerilor îndrăgostiți. În definitiv, Nineta e o fată care are toate calitățile: e frumoasă, inteligentă și instruită, de aceea toți tinerii cari vin în casa d-nei Ciocârlie sunt capturați de însușirile distinse ale ei. Natura a fost nedreaptă și inegală cu cele două surori. Nineta e frumoasă, Olga aproape urâtă. Nineta e deșteaptă, cealaltă mediocră. Până aici nimic de obiectat. Dar ceea ce te revoltă, e că mama lor—în loc să caute a nivelă această inegalitate naturală, n'a făcut decât s'o sporească. Pe Nineta a trimis-o la Geneva, într'un pension princiari, pe Olga a dat-o la școala profesională. Pe Nineta o îmbracă cu ce e mai scump și mai la modă, pe Olga ca pe o slujnicuță. Nu-i lasă nici măcar rochia mai lungă, nici n'o cuafează ca pe o fată mare. Toată lumea știe că Ninetei îi numără la căsătorie șazeci de mii de franci, pe când Olgai îi dă numai cincisprezece mii de franci, cari dacă n'ar fi rămași dela tatăl său, de sigur că nici pe aceia nu

1) Jucată pe scena Teatrului Național din Iași. În urma unui raport favorabil făcut de d. Brătescu-Voinești, lucrarea aceasta se va reprezenta și pe scena Teatrului Național din București.

i-ar da. Victor Axinte într'o scenă foarte mișcătoare îi repetă Ninetei vechea lui dragoste, cerându-i să se pronunțe și dânsa cu sinceritate, lăsând la o parte echivocitatea, protocolurile și regulele de maniere. „Mai bine ai lăsa să cadă pânza acestor decoruri, chiar dacă ar fi să văd că dincolo de ele e un pustiu înfiorător pentru mine!... Cel puțin aş putea să cunosc adevărul. Dar aş? Nu ştiu nimic, eu, care sunt din acei oameni, pentru care îndoiala e cea mai teribilă stare sufletească. Nineta care de altfel iubea pe Victor, la întrebările ce acesta i le pune, rămâne că împetrită, dând un răspuns negativ, ceea ce face pe Victor să renunțe la Nineta pentru a cere d-nei Ciocârlie în căsătorie pe Olga. „Da am să mă căsătoresc cu Olga. Am s'o fac pe Nineta să simtă durerea că sora sa mai mică, pe care o socotea inferioară, pe care o ia necontentit de sus, îi va lua înainte la căsătorie. Dorința răzbunării va fi un imbold mai mult pentru mine, să muncesc, să mă ridic, ca astfel să înalț tot mai sus pe scara socială, ceea ce eră obiectul deșconsiderării și al compătimirii“.

Intr'adevăr, Victor pune în aplicare acest plan, cerând d-nei Ciocârlie pe Olga în căsătorie. Victor Axinte are chiar o întredere cu Olga căreia îi spune dorința lui. „Vai de mine!... Dar sunt așa de onorată, așa de măgulită... Dar drept să vă spun... mai de grabă m'ași fi așteptat să ningă mâine dimineață, decât să-mi spuți mata, ce mi-ai spus. Eu care mi-eră teamă să nu rămân fată bătrână—ziceam: cine o să fie acela care să mă ia pe mine—și când colo, să mă mărit așa de repede, și încă înainte Ninetei“.

O scenă de explicare între d-na Ciocârlie și Nineta prin care aceasta nu dorește ca să zdrobească norocul și fericirea surorii cele mici, cu toate că simpatia pentru Victor n'a dispărut.

Actul al doilea și al treilea se petrec după zece ani. D-na Ciocârlie a murit. Nineta măritată cu un moșier bogat, își trece zilele într'o vilă de țară, neavând nimic sufletește cu bărbatul ei care a găsit plăcere în a adună cât mai mult. O întâmplare aduce pe Victor Axinte în casa Ninetei. Obosit de luptele parlamentare, căci Victor a ajuns ministru, se refugiază în colțul acesta liniștit de țară pentru a se odihni câteva zile.

Nici Victor nu e fericit în căsătorie. „Eu cu Olga? Două trenuri cari merg pe șine deosebite, numai că pleacă și se întorc în aceeași gară. Ea nu e sigură decât de un singur lucru: că sunt ministru și că e ministereasă. Incolo circumstanțele concrete, substratul de realități pe care reșade această situație, îi sunt ca și necunoscute.“ Cel mult știe că eu pot ține discursuri, că trec de orator în fața lumii. Apoi mai are o idee vagă de sforțările pe cari le fac, de vegherile la care mă supun, fără a putea de sigur să spun dacă ele sunt o necesitate sau un capriciu de om ciudat. De altfel sunt încântat că Olgăi îi place viața mondenă. Ea care fugea de oameni odată! La început când ne-am luat o absorbea mult gospodăria casei. A venit vremea să stau mai bine și să pot încredința trebile menajului pe mâna altora. Mă temeam că

biata Olgă să nu aibă ce face. Când colo, cu cea mai neașteptată dezinvoltură, a trecut dela gospodărie la viața de societate. Recepțiile, vizitele, sunt acuma elementele ei. Firește această adaptare a fost excelentă pentru o femeie al cărui bărbat nu are vreme să-i ție de urit. Sunt încântat. Olga în fond e o femeie foarte cum se cade“.

O telegramă neașteptată a primului ministru îl chiamă pe Victor la un consiliu, încât e nevoit să părăsească locul liniștit în care se exilase. „Ce să fac? Trebuie să renunț la plăcerea de a mai rămâne o zi în cadrul acestei naturi frumoase. Ce vrei? Vorba poetului: nici chiar eu, nu sunt al meu“. Totuși timpul îi permite să fac împreună o plimbare până la isvorul de peste vale, de unde Nineta se întoarce mai veselă și mai plină de patimă. O scenă nouă de dragoste pare că va oprî pe Victor să plece la București, dar Nineta și de astă dată caută să îndepărteze clipa unei fericiri. „Victor te-ai mâniat de geaba. Dacă ai vrea să cugeți puțin serios, ai zice și tu ca mine: nu trebuie să alunecăm până acolo unde începe ticăloșia. Telegrafiază că nu poți veni. Diseară după masă facem din nou o plimbare pe deal; e o lună splendidă! Ne întoarcem cât vrei de târziu acasă, dar rămânem cumiți“. Victor nu admite această cerere romantică a Ninetei și vrea să plece la București, când servitoarea aduce o scrisoare; plictisit de atâtea pe care le cetise, Victor roagă pe Nineta s'o deschidă. „Sunt sigur că e vreo nouă solicitare“. Nineta stăpânită de o emoție puternică, căci în scrisoare eră o mare destăinuire, are prezența de spirit să încredințeze pe Victor că scrisoarea e la fel cu cele citite azi. Victor pleacă. Urmează o scenă puternică pe care o reproduc în întregime și care a fost mult aplaudată în seara de spectacol:

NINETA (singură)

(Câteva clipe privește de pe terasă automobilul care duce pe Victor la gară; coborând în scenă).

Ah!... să fie cu puțință o asemenea necinste!... Să fie cu puțință? *(desface încă odată scrisoarea; citește)* „Domnule Ministru. Dacă ai pică din întâmplare în astă noapte acasă, ai găsi o frumoasă surpriză: Nevasta d-tale în brațele șefului de cabinet. De altfel asta nu-i pentru întâia oară. „Un binevoitor indignat.“ *(mototolește nervos scrisoarea)*. Să fie posibil?... *(luptând cu sine)* Nu!... Nu!... Trebuie să fie o calomnie infamă, nu se poate să înșeli un asemenea bărbat și încă c'un asemenea amant!... *(după o clipă de gândire)* Dar dacă, o fi așa?... *(mai desface odată scrisoarea și o parcurge)* Nu știu ce are scrisoarea asta, nu știu, miroase a adevăr!... Hm!... Olga nu-și înțelege bărbatul, asta e sigur, ea nu-l cunoaște, deci cum o să-l admire, cu elanul admirației mele? Pentru dânsa o astfel de faptă nu are monstruoșitatea ce o are în ochii mei!... *(continuând reflexiv)* Toată ziua lăsată de capul ei, fără ocupație, fără un sfătuitor cuminte!... Cum ași face să împedic, cum ași putea?... Dacă rămânea aici încă o zi, cel puțin nenorocitul nu vedea nimic! Cum să împedic? *(după un moment)* De l'ași putea face să nu plece?

Dar cum? (*gândindu-se*) Să-i scriu un bilet, să trimit în goană după dânsul și să-l rog, să-l implor să mai rămâe. Dar dacă nu se întoarce?.. Ii voi scrie că fac tot ce o vrea, că voi fi a lui, complectă; desăvârșită. Ei da, minciunile sunt uitate, când au un scop onorabil! (*căzând din nou pe gânduri*) Dar când, întorcându-se o vede că l'am mințit? A!... e în stare să mă sugrume, îl știu!.. Ș'apoi are să simtă poate că e ceva suspect în toată mașinația mea! (*reflectând*) Ce să fac?.. (*hotărîndu-se cu energie*) Ei da!... Am să mă dau lui, ei da!.. Jertfă pentru Olga?... Dar nu mai merită mizerabila nimic!... M'a dezlegat ea însăși de cele din urmă ezitări. (*aproape tipând*) Ș'apoi am și eu dreptul la o oră de iubire, am și eu, și eu!... (*cu o mișcare nervoasă ia cutia de scrisori, călimara, și se așează la scris*). Scumpul meu Victor, Te rog întoarce-te înapoi. Am fost nedreaptă. Iți cedez totul. Mă îmbată perspectiva unei nopți sublime. Vino!... Nineta. (*închide scrisoarea*) Acum, la gară. Zamfiro!... Zamfiro!... (*Zamfira apare*) Trebuie să trimit scrisoarea asta după d-l Ministru la gară, să-l ajungă înainte de plecarea trenului. Înțelegi?

ZAMFIRA

O s'o ducă numai decât Vasile al Jeroaei. Are șeaua pe cal!...

NINETA

Da, da s'o ducă Vasile îndată, îndată... Spune-i să plece la galop, să nu întârzie... pleacă trenul... să nu se ducă pe șosea, pe celălalt drum e mai scurt!...

ZAMFIRA

Da,coniță, o duce, o duce, (*ia scrisoarea și ese repede*).

NINETA (uitându-se la ceas)

Mai sunt încă douăsprezece minute! (*căutând a-și face singură curaj*) Da!... are încă timp... Il găsește!.. (*zâmbind*) Aș vrea să-l văd când o citi-o!... O!... are să fie încântat, are să suradă, are să vie!... (*figura din ce în ce i se transfigurează*) In fine trăiesc și eu!... O să am și eu parte de o fericire așa cum zicea mama că se cuvine ființei mele!... Da!... Da!... (*după o pauză*) Zamfiro, Zamfiro.

ZAMFIRA (intrând)

A plecat Vasile!

NINETA

A... bravo! (*febril*) Zamfiro, du-te în grădină. Tae toți trandafirii, Mai tae și liliac, dacă mai este. Adu flori multe, multe, vreau să parfumăm peste tot... (*încet*) Ceas divin!

ZAMFIRA (uitându-se cam curios)

Mă duc coniță.

NINETA

Zamfiro, stai! (*Zamfira se oprește*) Când o fi să te cununi cu Vasile să știi că eu te cunun.

ZAMFIRA

Sărut mâna. El zice că la toamnă... să mai strângă ceva parale.

NINETA

Ce la toamnă, ce la toamnă? Luați-vă acum, îți fac eu zestre!... Luați-vă îndată, luna asta.

ZAMFIRA

Cică în luna lui Mai nu e bine să te măriți.

NINETA

Mofturi!... Mofturi! (*cu frenezie*) Nici nu este o lună mai aducătoare de noroc, de fericire, ca luna asta. Ai înțeles?

ZAMFIRA

Da!... dacă zici mata conită!...

NINETA (din ce în ce mai îmbătătită)

Cunună-te, cunună-te acum. Viața e prea scurtă ca s'o lași să treacă așa... Te cunun numai s'o ducă repede, repede.

ZAMFIRA (aparte)

Ce o fi având conița astăzi?...

NINETA

Zamfiro, du-te la flori, nu mai sta.

ZAMFIRA (eșind)

Mă duc, mă duc.

NINETA (singură)

Are să vie!.. Are să vie!.. Nu se poate să n'avem atâta noroc nici eu, nici dânsul!.. (*ascultă*) A!.. parcă se întoarce automobilul. (*aleargă pe balcon*). Jacques, Jacques, stai. A plecat trenul?...

ȘOFEURUL (de afară)

Nu știu. Eu l'am lăsat la gară pe d-l Ministru și m'am întors înapoi.

NINETA

N'ai așteptat să plece trenul!...

ȘOFEURUL (de afară)

Nu!

NINETA

Întoarce îndărăt la gară. Mi se pare că d-l Ministru nu mai pleacă.

ȘOFEURUL (de afară)

Așă?.. Bine.

NINETA (intră în scenă)

(*Căutând din nou la ceas*). A!.. trebuie să fi ajuns la vreme!.. măcar c'un minut înainte și tot a ajuns. Va sosi, va sosi... (*cade pe canapea într'un fel de extaz*) Amor!.. Amor!.. mă incredintez ție, du-mă unde vrei. De ce să mă feresc de tine? Ești prea chipeș ca să fii un monstru și pari prea sincer ca să fii nedrept! du-mă!.. să văd și eu lumina zărilor de aproape, cufundă-mă în valul plin al vieții, al cărui sunet mi-a venit până acum de departe, ca glasul unui corn de vânătoare... (*tresărind*) A!.. n'a venit? (*Zamfira intră*).

ZAMFIRA

Am adus trandafirii..

NINETA (repede)

A venit Vasile?

ZAMFIRA

Incă nu!...

NINETA

Pune în vase și pahare. Adu aici să așezăm amândouă. (*iau vazoanele de pe mese și așază flori amândouă*).

NINETA

Zici că nu s'a întors Vasile?

ZAMFIRA

Nu coniață...

NINETA

Și de sigur ți-e dor de el...

ZAMFIRA

Dar l'am văzut mai adineauri.

NINETA

Ce crezi, a prins trenul?

ZAMFIRA (mașinal)

Da!.. Da!..

NINETA (sfârșind de aranjat)

Așa... ceilalți ia-i și du-i în odaie la mine.

ZAMFIRA (iese prin dreapta)

NINETA

(*Aleargă pe balcon se uită și se întoarce agitată*).

Cum a fost posibil să-l fac să se ducă? Cum l'am scăpat. Hm! Tot așa cum l'am scăpat și întâia oară. Nu mi-am dat seama dintr'odată de glasul simțirii mele... N'am văzut cecece văd acum, că toată ființa mea îl chiamă, îl dorește cu desnădăjduire!.. Dar de data asta l'am chemat înapoi, acum va fi al meu!.. al meu! A!.. parcă zbor prin văzduh, parcă trec prin nouri... (*se așază la piano și începe a cânta cu o nervozitate extremă „Cursa Valkiriilor“ din opera cu acelaș nume*) Ce?.. un bărbat?... (*se duce la balcon*) Nimic!.. (*coboară*) Ia să vedem cum să-l primesc; să mă așez după ușă, și când o intră, hop, după gâtul lui. Ha, ha, ha. Uf!.. prea îmi bate inima tare!.. A!.. parcă simt pași pe scară?

VASILE (apare pe balcon)

M'am întors cuconiță.

NINETA (cu glas plin de spaimă)

N'ai întâmpinat trenul!..

VASILE

Ba da. Am dat scrisoarea.

NINETA

Și ce-a zis?

VASILE

Păi n'a mai avut vreme să spue nimic. Când am ajuns pe peronul gării pusese trenul în mișcare. D-l Ministru eră la fereaștră. Am fugit după vagon i-am întins scrisoarea și trenul a pornit-o la sănătoasa.

NINETA (disperată)

Și n'ai putut să te duci mai repede!..

VASILE (cam nedumerit)

De!.. cuconiță, eu am mers în goana cea mare, Dar nu puteam să merg ca automobilul... S'a mai poticnit și calul lângă rampă...

NINETA

Destul! Du-te... Eși! (*Vasile pleacă*)

(*Nineta rămasă singură cade abătută pe un scaun*)

S'a sfârșit!.. Zadarnice visuri!.. (*tresărind*) La asta să mă gândesc acum, când?... (*posomorându-se*) O!.. e oribil ce va fi la el acasă, dacă-i prinde, dacă-i găsește. O să fie scandal!.. Și are să sufere, are să se zbată! Il duce trenul în goană, îl duce să-i sfarme sufletul!.. Doamne! De ce n'am o putere să sbor, să vestesc, să împiedic tot. Ce să fac, ce să fac?... (*Se aude șgomot de automobil. Șofeurul apare pe balcon*).

ȘOFEURUL

Coniață, d-l Ministru a plecat! (*se pregătește să iasă*).

NINETA

Jacques cât facem cu automobilul de aici până la București.

ȘOFEURUL

Cam trei ceasuri.

NINETA

N'am putea ajunge în două?

ȘOFEURUL

De! dac'ași drumul mașinei nebunește, se poate...

NINETA

Ei bine așa să faci. Plecăm acum, numai decât. M'ai auzit, furtună...

ȘOFEURUL

Dacă dai mata poruncă. Atâta că noaptea...

NINETA

Pe răspunderea mea. (*șofeurul dispăre. Nineta iese o clipă prin dreapta și se întoarce c'o mantie de călătorie pe umeri, se îmbrobodește c'un „fichu“*). Am să ajung înaintea orice o să fie! (*se aude un urlat de câine*). Urlă câinii a nenorocire? Ei nu, cu prețul vieții mele, o voi împedica!.. (*ese prin fund*).

În actul al patrulea acțiunea se petrece în odaia de culcare a Olgei, care șampanizează cu Jenică, fostul ei tovarăș de călătorie și azi șeful de cabinet a ministrului Victor Axinte soțul Olgei. Ceece eră de prevăzut se întâmplă. Nineta a pornit cu automobilul dela moșie îndată cum a plecat trenul cu Victor. „Mergeam cu destulă viteză, zice șofeurul, dar stăpâna mea neconținut îmi strigă: mai repede, mai repede. N'am putut să n'ascult porunca și am mărit iuțea. Deși lună afară, nu se vedeă chiar ca ziua. Mai erau vre-o doi kilometri până în oraș, când ajungem la o cotitură. Eră un șant pe care nu l'am băgat de seamă. Am dat în el și ne-am răsturnat. Pe biata cuconiță a svârlit-o într'un mal. A rămas leșinată pe loc. Mașina nu s'a stricat iar eu m'am ales doar c'o sgârietură; asta spre nenorocirea mea. Cel puțin dacă muream nu ași fi înfundat pușcăria!“ Nineta deși rănită spune Olgei totul, îndemnând-o să ascundă rămășițele supeului, căci în curând are să vie Victor. Olga se jură că această întâmplare îi va

servi de lecție pe viitor. Victor venind, află că nenorocirea s'a întâmplat din cauză că Nineta doreă să repare greșeala de a-l fi respins pentru a doua oară în viață. „N'ai înțeles că muream să fiu a ta în astă noapte?.. N'ai înțeles că după ce m'am sugrumat o viață întreagă, ajunseseam momentul când nu mai puteam s'aștept nici o clipă? Atunci m'am hotărât să-ți ies înainte, să mă dau pradă îmbrățișărilor tale. Ah! jură-mi că dacă mor n'ai să cunoști alte îmbrățișări decât pe ale Olgei“.

Pe când toți se îngrijesc de starea disperată a Ninetei, trimitând după doctor, ea moare ascunzând adevărul lui Victor și adăugând următoarele: „Mamă, tu care ziceai că steaua mea e mare, care credeai că tot universul a fost creiat pentru chefurile mele, uite cum mor pentru alții, cum mor ca o păcătoasă, fără să mă fi răcorit din cupa fericirii... Privește-mă... cum viu la tine... cu sufletul frânt și trupul tinereței schilodit! (*isbucnește într'un plâns zgomotos*) Ah! mă înec!... nu mai pot respira... mi s'a scurtat suflarea... Ah!.. mamă... mamă!...“

Octav Minar

DISCUȚII

CUM STĂM CU ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR RURAL

Stăm rău, stăm cât se poate de rău. Acesta este întristătorul adevăr pe care nu noi, ci organele de control ale învățământului primar îl constată și îl aduc la cunoștința d-lui Ministru al Instrucțiunii. Așa, de pildă, iată ce ne desvelește raportul inspectoratului circ. V, raport tipărit în *Buletinul oficial al Ministerului instrucțiunii* de pe Oct. 1911:

„Județul Ilfov merge progresând, pe când Vlașca dă îndărăt în privința înscrierilor, frecventării și prezentării elevilor la examen. În Ilfov, un învățător dă 4,4 absolvenți; iar Vlașca 3,9 absolvenți în loc de 16 câți ar trebui să dea în cazul când toți elevii înscriși în cl. I ar urmă până în clasa V-a“.

Ați auzit? În Vlașca un învățător dă 3, adică numai trei absolvenți; iar în Ilfov, unde *învățământul merge progresând*, un învățător dă 4, adică numai patru absolvenți pe an.

E puțin, nu-i așa? E foarte puțin. În orice caz numai pretențios nu se poate spune că este inspectorul, când constată un progres acolo unde învățătorul în loc de 16 abiă isbutește să scoată patru absolvenți.

Și nu e numai atât. Ceeace este și mai întristător, este faptul că nu din pricina unor prea aspre aprecieri se capătă aceste vrednice de plâns rezultate. Din potrivă, acești 3—4 absolvenți abiă îi poate scoate harnicul învățător, numai având din partea organelor de control o culpabilă îngăduință și întrebuițând cele mai necorecte mijloace. Căci ascultați cum se măsluesc rezultatele la examenele de absolvire:

„În fiecare an—ne spune acelaș raportor oficial—revizorii constată aceleași scăderi la elevii, cari se prezintă la examenele de absolvire. Voiu face câteva citări din rapoartele din 1909 și din cele din 1911 ale revizorilor școlari din care se vede că înaintarea învățământului se face foarte încet.

Din raportul No. 8401/909 al D-lui I. Ghiață, citez:

„La concursul înscris, mai peste tot locul, elevii în majoritate s'au prezentat fără condee, fără cerneală și fără hârtie de scris.

„Din punct de vedere estetic, scrierea aproape a tuturor lasă foarte mult de dorit... De notat este că în toate părțile am dat problemele cele mai elementare; iar la gramatică mai peste tot scriere după dictare... Dacă stabilirea raporturilor dintre numerele problemelor n'ar fi fost date de noi, ar fi trebuit să lăsăm repetenți aproape pe toți elevii dela toate centrele de examinare. Nici o problemă practică nu se poate deslegă fără întrebări mijlocitoare. Examenul de anul trecut, făcându-se între colegi, cari, după însăși spusele lor, eră pe învoială, căci la din contră, recurgeau la scandal, a întărit credința unora de a nu mai munci, fiind siguri că ei își vor examina elevii de anumite chestiuni pregătite cu o zi două mai înainte... Că așa stau lucrurile s'au dovedit îndeajuns, căci noi ca delegați... am lăsat să întrebe fiecare învățător și la majoritate am observat necorectitudinea“.

Ați înțeles? Printr'un raport oficial inspectorul și revizorul școlar ne destăinuiesc că absolvenții d-lor învățători, uitându-și de cele mai de căpetenie îndatoriri școlărești, nu sunt vrednici să deslege chiar cele mai elementare probleme. Și sunt atât de nevoiași acești absolvenți, încât fără ajutorul membrilor examinatori, aproape toți ar fi trebuit să fie lăsați repetenți.

Și ceva mai grav: Acest examen de absolvire ne spune acelaș raport, este o curată farsă, ca să nu-i zicem excrocherie. Căci ce alt nume se poate da unui examen, în care fiecare învățător își examinează *propriei săi elevi asupra unor anumite chestiuni, pregătite cu o zi două mai înainte?* Cu ce alt nume se poate boteză purtarea acestor ciudați luminători ai neamului, cari călcându-și în picioare prestigiul și dând uitării cele mai elementare principii de moralitate, nu se codesc să se învoiască cu elevii spre a trage pe sfoară pe revizor și pe colegi? Și mai ales ce idee trebuie să avem noi despre acești năbădăioși educatori ai țărânilor, cari, *după însăși spusele lor*, când nu pot să facă această excrocherie *pe învoială* recurg la scandal, pentru a sili și pe cei câțiva învățători conștiincioși să înșele și să nu mai munciască? Și să se noteze că nu acum de către actuala autoritate școlară,—ci în 1909, sub trecutul regim, de către înfocații admiratori ai celei mai neînfrămate activități extrașcolare,—se dă la lumină această regretabilă farsă.

Este dar o stare de lucruri nici de cum îmbucurătoare în învățământul primar rural, și ceeace este mai întristător în această constatare este că, respectivele organe de control, în deosebi, nu pot spori înaintarea învățământului, nici măcar nu vor, sau mai bine nu au puterea să aducă pe acești luminători ai neamului la respectul celui mai elementar simț de moralitate. Căci ce altceva trebuie să înțelegem noi când în *Buletinul oficial* citim că onorabili delegați ai Ministerului *observând necorectitudinea la majoritatea învățătorilor*, nu numai că nu se împotrivesc acestei incorectitudini dar încă o înlesnesc, neturburând de loc *învoiala* d-lor învățători.

Aceasta este adevărata situație a învățământului rural, și pentru a ei îndreptare credem că se vor lua măsuri, mai ales că astăzi s'au repetat prea des cuvintele: Intâi școala, și apoi celelalte.

M. Mihăileanu.

ÎNSEMNĂRI

SITUAȚIA POLITICĂ.—Un ziar oficios anunță că Parlamentul actual nu se va lăsa intimidat de retragerea opozițiunii și va vota pe rând toate legile pe cari le va supune guvernul d-lui P. P. Carp.

Bineînțeles, nimeni nu se gândește să arunce asupra Parlamentului responsabilitatea unor asemenea intențiuni. De aceea ce va comite Parlamentul actual responsabil este numai guvernul; fiindcă Parlamentul nu are în sine nici o autoritate morală. Ales prin corupțiune, el nu poate fi onorat cu grija unei răspunderi. Responsabil este numai guvernul; sau mai bine zis: responsabili sunt cei 4—5 oameni politici, pe cari țara îi cunoaște din participarea lor la fostele guverne conservatoare.

Vor împinge acești oameni politici lucrurile până la extrem?

Judecând după purtarea de până acum a guvernului d-lui Carp, se pare că da.

Guvernul actual caută cu dinadinsul situațiunile periculoase. El are dezvoltat gustul sportului în cel mai înalt grad.

Prin urmare, vom vedea Parlamentul actual votând toate legile prezentate de guvern.

Din aceste legi, unele nu se vor aplica niciodată. Așa, bunăoară, legea administrativă, și legile elaborate la Ministerul de Culte și Instrucțiune Publice. Aceste legi, votându-se, nu agravează întru nimic situația politică. Dar sunt alte legi, cari votându-se, pot agrava foarte mult această situație; între acestea: legile prin cari se vor impune impozite noi, precum și legea bugetului.

Va vota acest Parlament,—în care jumătate țară nu este reprezentată,—și legi bugetare?

Dacă da, atunci sportul actualului guvern poate deveni periculos. Fapta unui singur cetățean, numai a unui singur, care va refuza să plătească noile impozite votate de actualul Parlament, sub pretext că nu recunoaște legalitatea acestuia, va putea aduce după dânsa consecințe extrem de grave.

Noi nu dorim ca situația noastră politică să ajungă vreodată așa de rău. Dar trebuie să ne gândim totuși la orice eventualitate. În țara noastră este extrem de periculos ca un guvern să se joace cu focul, fiindcă firea Românilui este o materie foarte explozibilă. — *Verax* —

LA GURA SOBEI unde — așa cum poate nu a apucat nimeni din noi — se spun în serile de iarnă povești pentru adormit copiii, d. *Vlahuță* înfrângând tradiția vrea să stea la sfat cu sine însuși și să lase din bunătatea unui suflet larg să curgă îndrumări și îndemnuri pentru tinerime. Nu știu unde am mai citit asemenea lucruri. Nu știu dacă am mai citit unde-va. Dar sunt toate așa aproape de sufletul nostru și mai ales sunt toate așa de pentru toți scrise, că viața fiecăruia din noi pare a se împleți în paginile bune și mângâietoare ale acestei cărți. *La gura sobei* nu se face, fără îndoială, literatură. Preocuparea de moment apare totdeauna în cea dintâi linie a interesului și ceea ce în totul ar putea să fie artă stă în serviciul *ideii* care se străduiește să străbată ademenitoare și să stăpânească o clipă măcar peste lipsa de conștiință a datoriei din vremile noastre. Nu vom găsi în această carte însă nici gazetărie curată. Totul — ce e drept — e spus prin afirmațiuni, cu aplombul care face inutilă orice demonstrație ulterioară; dar pretutindeni cititorul înțelege pe un om mai bătrân care — pentru experiența lui — se roagă să fie crezut pe cuvânt. E în această ultimă adunare de articole a d-lui *Vlahuță* tendința neascunsă de a folosi sufletului acestui neam și nu va fi om în

țara noastră care să poată primi rău această neobicinuită încercare de educațiune cetățenească. — Pe de altă parte se pare că d. *Vlahuță* și-a găsit însăfârșit genul de scriere potrivit sufletului său. Arta se face astăzi din ce în ce mai, greu. Publicul e neconținut mai pretențios; tot alte forme nouă se ridică în schimbarea vremilor și dacă nu știi să te ții de ele — ceea ce e aproape imposibil — te îngroapă repede avântul tinerilor pe care îi grăbește teama de cei ce vin după dânsii. — Când scrii însă *La gura sobei*, discuțiunile se schimbă. Gazetarii vor spune poate că ești foarte bun literat; literații că ai putea să fii un minunat gazetar..., puțin interesează: cine se gândește cu toată seriozitatea necesară la nevoile așa de grabnice și totuși așa de neglijate ale sufletului românesc, trebuie să recunoască neapărat că lucrarea d-lui *Vlahuță* este o carte de educație națională. O faptă bună stă prin valoarea ei socială deasupra aprecierilor de tagmă; și chiar dacă antologiile — cum e sigur — nu vor păstra pentru copiii noștri cutare îndemn pe care îl închide această carte, la misterioasa gură a sobei care încălzește mai statornic decât toate idealurile rafinate, se va forma atmosfera sănătoasă a zilelor noastre de mâne. Și atunci un mare anonim își va valorifica drepturile sale, pe cari înțelegerea viitoare nu va întârzia să le recunoască.

— N. —

EMIL ISAC.—Teatrul Național va reprezenta în cursul lunii curente, drama într'un act *Maica cea tânără*, pe care — în preajma premierii — revista noastră o va tipări în in-

tregime. D-l Emil Isac, tânărul ei autor, nu e deloc necunoscut publicului nostru, care a putut urmări în atâtea publicațiuni din țară și de peste munți, atât schițele sale pur literare cât și articolele cari l-au afirmat ca un entuziast luptător al culturii moderne în Ardeal.

Nădăjduim, pentru norocul literaturii noastre noi, al căru reprezentant în bună parte recunoscut este d. Isac, și pentru continuarea unei cariere literare așa de frumos începute, că *Maica cea tânără* va găsi în publicul nostru și în interpretii noștri dela Teatrul Național, toate elementele necesare cari să-i asigure succesul pe care îl merită.

Adăogăm că după reprezentarea ei, *Maica cea tânără* se va tipări și într'o frumoasă plachetă, care va apare în editura revistei noastre.

ROLUL BISERICII.— Aservirea Bisericii la Stat începe să fie considerată din ce în ce mai mult, ca un mare defect al organizării noastre politice.

Ca un document al vremii, găsim, în această privință, următoarele, într-o broșură apărută acum de curând (*Rolul Bisericii în viața noastră națională* de preotul C. Dron):

Biserica, în loc să înfrunte pericolul cu prețul celei mai aprige lupte, a cedat pas cu pas drepturile ei. În loc să opue curentului antireligios și anticlerical o serie de preoți culti, harnici și fără prihană în conduita vieții lor, ea s'a mulțumit să nu dea prea mare atenție loviturilor care de fapt o doborău. În loc să se afirme instituție îndreptătoare de moravuri, oriunde ar fi ele și oricâtă jertfă i-ar impune acest avânt, ea s'a mărginit să fie un birou de înregistrare cu organe ce nu se mișcă decât din poruncă și după tarif. În locul unor martiri ai idealului evanghelic, ea are funcționari docili, cari știu că... nu tae sabia capul care se pleacă!...

...Și totuși n'am să termin cu această notă tristă. De câțiva ani un avânt de prefacere, îndreptă toate instituțiile, aruncându-se cu dispreț putregaiul lenevirii și al dătinilor pângărite. Biserica însăși e cuprinsă de acest fior al prefacerii spre bine.

Ceeace mă face să-mi încheiu cercetarea cu următorul bilanț:

Ce e fost biserica?

Singura instituție culturală a neamului în trecut.

Ce este astăzi?

O prizonieră a dușmanilor ei.

Ce va fi mâine?

Ceeace va face-o entuziasmul și dragostea noastră de muncă.

Un lucru să nu se uite: Mântuirea va veni, nu dela Roma, nu din lacrimi pângărite, nu din pamfletării urâte, ci din forța ei lăuntrică de viață, din munca noastră harnică în senzul idealului creștin.

IROD.—

Mergea posomorât tetrarchul
Iudeei, groaznicul Irod.
Iar după dânsul, veneau Magii,
Oștire multă și norod.

Mergea posomorât tetrarchul
Pe drumul așternut cu nea,
Și felinarul din 'nainte
Lumini fantastice puneă

Pe sclipitoarea lui coroană,
Pe chipu-i palid și 'neruntat,
Pe purpura hlamidei, roșie
Ca sângele nevinovat

Al pruncilor uciși de dânsul.
O piatră mare de opal
Și alta, verde ca veninul,
Ardeau pe șceptru-i de santal.

Și cum mergea tăcut cortegiul
Sub cerul fără nici o stea,
Irod, deodată se oprește
Și strigă magilor să stea.

Apoi, plecându-se cu scârbă,
Soptește-așa lui Baltazar:
—«Mă Puștiule, în noaptea asta
Nu am făcut saftea măcar!»

—Vasilache—

REVISTA REVISTELOR

Poeziile pe cari le publică pe Decembre *Convorbirile Literare*, sunt, fără excepție, slabe. *Vijelia* pe care *Priar* ar vrea să o dea cât mai plastică și mai bogat colorată, e—în aceste tendințe—prea forțată și nenaturală ca să ne poată opri atenția chiar prin imaginile reușite, cari de altfel se pierd în mulțimea epitetelor deplasate, sau—dacă nu mai rău—riscate.

Articolul d-lui *Petre Haneș* care schițează *Tinerețea lui Kogălniceanu*, e bine scris și mai ales bine informat—ceea ce înseamnă că e o contribuție de folos la studiul istoriei noastre literare, mai ales pentru cei ce așteaptă a fi inițiați.—La cronică, sburdalnicul d. critic *Lovinescu* recunoaște că suntem într'o acută criză literară—după ce altă dată inventase genialitatea „byroniană” a d-lui V. Estimiu, făcuse elogiul „Maestrului Cincinat”, etc., etc. Părțile admisiibile și drepte din acest articol nu sunt decât reproducerea pe seama sa a ideilor pe cari de 10 ani le scrie cu atâta seriozitate și cinste d. Densușianu—cu care d. L. se pare că a încercat odată să polemizeze... indirect—și ele nu fac decât să contrazică activitatea critică de până acum a d-lui *Lovinescu* însuș. Ceeace e original în cronică, sunt câteva descoperiri năstrușnice, dintre cari de rușine nu cităm decât una: „Literatura noastră are picioare și pânțele; îi mai lipsește însă capul”. Literaturii—dar literatorilor? Pentru că dacă e așa, d-le *Lovinescu*—în spirit cu ei și... la muzău.—

Țara Nouă este probabil la noi revista care nu vrea să facă aprecieri asupra mișcării noastre culturale. Deocamdată nu prea vedem de ce. E drept că la noi critica—reprezentată așa de caracteristic și așa de stăruitor prin d. *Lovinescu*—obicinuieste să răspundă aprecierilor prin necuviințe pe cari le-ar dori *ad hominem*. Dar aceasta nu poate îndreptăți o asemenea atitudine a *Țării Noi*, care se prezintă din ce în ce mai bine. Așa, în ultimul nr., în afară de articolul d-lui *A. Xenopol*, găsim la literatură, minunata *Sonată a lunii*, pe care o serie, cu admirabilele sale calități de stilist rafinat, d. *Anghel*, și o emoționantă *Elegie* care se brodează pe îndrăzneța temă tragică a urâteniei fizice. D-l *Dragomirescu* are conducerea părții literare a acestei reviste, și totuși la cronica informativă singurul colaborator e *M. S. Foarfeca*. Din anumite motive, publicul nostru vrea pe D-l *Dragomirescu* la rubrica criticii literare, și nu crede nimeni că D-sa va întârzia să contribuie la lămurirea atmosferei îmbăcsite pe care o respiră azi bunii și bravii cititori de literatură românească.

Vieța Nouă publică o poemă—de astă dată în proză—a d-lui *N. Budurescu*. *Sicriul alb* îl dovedește mai mult ca un virtuos îmbinător de imagini familiare unei anumite literaturi; pentru că concepția cu adevărat emoționantă a bucății, suferă din pricina formei, care robită fiind unor anumite

canoane pe cari nepriceperea și ușurința unora le-au iscodit poesiei nouă, nu reușește să ne dea impresia de frăgezime, pe care am fi avut dreptul să o așteptăm.—Poezia d-lui *Ervin* e, ca totdeauna, îngrijită ca formă și rece. Ea stă totuș cu mult deasupra celorlalte două din acest nr., cari nu isbutese să dea nici pe departe o coloratură personală sentimentălității din cari isvorăsc.—La cronică se vorbește aspru dar drept despre îndeletnicirile intelectualității noastre din provincie: „La noi? Provincia moare înecatată în bere și nevrosată de jocul de cărți. Ce fac atâția tineri ce ies din Universitate? Ici și colo numai câte unul care mai citește și mai scrie, pe când ceilalți, sutele, moțăesc liniștiți și fără remușcare că-și uită ce au mai scump — sufletul.

O statistică necesară e aceea pe care o cer în *Economia Națională*, inginerii *Stoicescu* și *Teodoreanu* și care va trebuși să ne spună amănunțit și sigur care este bogăția noastră forestieră. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât e cunoscut rolul pe care îl au pădurile în economia țării noastre.—*D. Victor Popp* pune în discuțiune importanța agronomilor ca „factori importanți ai luminării satelor din România” și crede că aceștia sunt singurii oameni cari după proprietari și în lipsa lor să poată „printr'o vorbă bună, dacă nu alină, cel puțin micșorâ o durere”.—Cronică interesantă, informațiuni bogate.

E negreșit înduioșătoare perseverența vegetarienilor români, cari publicând *Reforma alimentară*, cearcă și pe această cale a presei periodice să pună în fața tuturor marea imprudență de a nu ne hrăni cu conserve de „Brumoză”, „Nuttolin” sau „carne vegetală”, și de a nu mânca friptură de fulgi de ovăz (1,50 lei cutia mare, 0,75 cutia mică). Acum—în ultimul No., d. *I. Timiraș* arată că omul nu trebuie să mănânce carne, pentru că el nu e carnivor nici prin conformația dinților sau a aparatului digestiv, nici prin instinct.—În ultima pagină ni se dau câteva rețete culinare, iar pe copertă adresa d-lui *Dr. Frangulea* — cel mai vechi medic român natur.

În *Cultura Contemporană* se discută cu argumente zadarnice și în deobște cunoscute despre *idealismul și realismul în filosofia lui Kant*. Problema aceasta îndeajuns de lămurită prin chiar comentariile ulterioare ale filosofului german însuș, a atras—nu știm de ce—pe mulți din cei cari au încercat să facă filosofie. Cine încă nu s'a convins de inutilitatea acestei discuțiuni—care nu se poate primi decât sub condițiunea revelării unor adevăruri revoluționare,—poate să cetească aceste două articole. Ele sunt edificatoare.

M E M E N T O

— D-l *Toronțiu* din Cluj, a tradus, pentru iubitorii de filosofie, *Apologia lui Socrate*.

— Olandezilor le-a venit ideea ingenioasă să facă *expoziții de pictură flotante*. Vaporăse mici „transformate în adevărate saloane” străbat toate canalele, ancorând la mal, în vreme ce un trimes aleargă dealungul orașului vestind și chemând lumea la expoziție. E un mijloc minunat care pe lângă debușeurile noi pe care le oferă artiștilor, contribuie cu succes la educația artistică a celor mulți, prin felul comod cu care li se pune această producție la îndemână.

— Edmond Perier a transmis Academiei de științe din Paris, o comunicare asupra continentului ce ar fi existat între Africa și America: *Atlantida*. Fauna celor două coaste de azi, cum și a insulelor rămase necotropte de ocean, fosilele, madreporile sunt aceleaș.

— O statistică germană arată 5 la mie, mortalitatea celor ce sunt nevoiți prin meseria lor să trăiască în praf. Prafurile minerale sunt cele mai primejdioase, apoi cele de tutun și în sfârșit cele dela blănuri, piei, lână, bumbac și hârtie. Numărul deceseilor ce se produc prin ofiță la acești meseriași, variază după natura prafului.

— În „*Revue de sciences politiques*”, *Pierre Leroy Beaulieu* se ocupă de opera istoricului *Levasseur*, mort în cursul anului trecut.

— „*Monitorul Oficial*” publică în traducere românească toate discursurile delegațiilor străini, rostite la sărbătorirea Universității noastre din Iași.

— Nu s'a ajuns încă să se cunoască cauzele cutremurelor de pământ. Un articol din „*la Revue*” declară *sismografia*, adică știința care se ocupă de aceste fenomene, încă la începutul ei. La Manchester a avut loc un congres de sismologie care a rezumat lucrările făcute până acum. În Yokohama, centrul marelui cataclism dela 1880, s'a stabilit un birou central care funcționează cu alte 33 din regiuni diferite, cari toate adună date asupra cutremurilor. În ultimii șapte ani au avut loc în Japonia 8331 de cutremure, adică mai mult de o mie pe an.

— *Camille Mauclair*, criticul de artă cunoscut, constată în r'un ziar francez, decadența picturii care „se încăpățânează să abdice dela orice pretenție expresivă”.

— Toată criza actuală e datorită unei aversiuni față de cugetare, care așează pe pictor mai pre jos de muzician”. „Nu mai vrea nimeni expresie sub cuvânt că e „literatură”, nici compoziție determinată de o idee, sub cuvânt că aceasta-i „un subiect școlăresc”.

— A murit *Kawakami*, actorul japonez, soțul faimoasei *Sada Yacco*. Simțindu-și ceasul, a cerut să fie dus pe scenă și acolo, între scumpa sa soție și elevii săi, și-a dat sufletul.

— Pe gerul Bobotezei poate nu e rău să știm că: chilogramul de Koks dă 7500 calorii, iar cel de antracit 7200, cu toate că prețul acestuia din urmă e mai scump.

— Un critic francez nu se arată deloc îndurător cu literatura feminină. Reprobează graba criticilor de a lăuda cu esces cărțile femeilor literate și socotește că, dimpotrivă, li s'ar face un mare serviciu dacă vor fi deșcurajate din capul locului de apucăturile lor.

E curios că cel dintâi critic care urmează acest sfat e criticul romanilor dela „*Mercure de France*”: *Rachilde*, sau mai bine zis: *Doamna Rachilde*!

— A apărut la Iena o lucrare care tratează despre vieța și opera lui *Linné*, publicată cu ocazia serbării bicentenarului marelui naturalist.

— Face senzație în lumea literară din Franța, volumul nou al lui *Paul Bourget*: „*L'envers du décor*”, și mai ales prefața, cu care întovărășește marelui romancier noile sale schițe de psihologie socială. El se arată încă odată partizanul inflăcărât al intelectualizării literaturii, și mai mult încă, al științificizării ei. Artiștii nu trebuie să rămână străini de metodele noi ale științei.

— *E. Michel* vrea să explice prin ereditate particularitățile pe cari le găsește bolnăvicioase în caracterul lui *Chateaubriand* și ne spune că dacă *Chateaubriand* „n'a fost nici odată nebun, cu toate că era sorțit din naștere” aceasta se datorește faptului că a știut să se salveze prin muncă.— O spune în cartea apărută la Perrin-Paris

— *L'Art française au temps de Louis XIV* de *H. Lemonier* e o carte foarte interesantă. Autorul o împartă în trei: Oamenii, Doctrina și Operile. În prima parte studiază „tripla autoritate” a Regului, a lui Colbert și a lui LeBrun, apoi prezintă pe principalii pictori, sculptori și arhitecți. În a doua se studiază rolul Academiei și arată cari au fost maștrii și modelele repute, analizând teoriile estetice în curs.

— Arta franceză de pe vremea Regelui Soare e „înainte de toate somptuoasă, strălucitoare și decorativă”, ea și-a pierdut caracterul grav și auster pe care i-l dăduse *Poussin*, și a împrumutat moravurilor, sentimentelor și chiar literaturii epocii „un aer de plăcere și în același timp de apoteoză”. Ea apare mai puțin solemnă și serioasă ca altădată, mai liberă și mai puțin dogmatică decât fusese crezută până aci.

— Cartea a apărut la Hachette, 354 p. cu 35 gravuri hors-texte, 3.50.

— *Maeterlinck* s'a declarat mulțumit doar cu câștigul moral al premiului Nobel. Cât privește cei 194 mii și 300 franci ce i se cuvin, marele poet spune unei reviste franceze că va rotunji cu banii săi această sumă, din a cărei procente se va institui un premiu bi-annual de 16 mii franci, de ce nat celei mai bune opere literare, artistice sau științifice publicate în limba franceză în curs de doi ani. Premiul îl va decerne un juriu de trei, de un spirit independent și de o judecată sigură.

— În 1910 țara noastră a exportat mărfuri în valoare de 603.650.797 lei; față de anul 1909, exportul din 1910 se prezintă cu un plus de 138.594.178 lei.

